

Sisekaitseakadeemia

Päästekolledž

Janar Kärner

RK040

EESTI ORGANISEERITUD TULETÕRJE

LÜHIKE ARENGULUGU

Lõputöö

Juhendaja:

Anne Martin, MA

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Päästekolledž	Kuu ja aasta: mai 2008
Töö pealkiri: Eesti organiseeritud tuletõrje lühike arengulugu	
Töö autor: Janar Kärner	allkiri:
Referaat Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning selle maht koos lisadega on 49 lehekülge. Võõrkeelne kokkuvõte on kirjutatud inglise keeles. Töö kirjutamisel on kasutatud arhiivimaterjale, kroonikaid, tuletõrje juubelialbumeid, eestikeelseid raamatuid, õigusakte, ajakirju ja ajaleheartikleid ning erinevaid internetiallikaid. Käesoleva töö uurimisobjektiks on Eesti organiseeritud tuletõrje arengulugu selle tekkimisest kuni tänaseni, temaatilise ajaloolise tagasivaatega keskaega. Töö eesmärgiks on koondada ühiste kaante vahele ülevaatlik, üldistatud ja järeldustega varustatud materjal, mis annaks lugejale teavet ajaloolise järjepidevuse alusel järjestatud tähtsamatest sündmustest ja faktidest Eesti tuletõrje-päästeala arenguloos. Lõputöö ülesandeks on välja selgitada, kas Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu loomist 1919. aastal võib ja saab pidada organiseeritud tuletõrje sünniks Eestis, miks ja kuidas organiseerumiseni jõuti, kuidas ja kelle initsiatiivil seda tehti, kuidas edasi tegutseti ning kuidas on see mõjutanud tulega võitlemist tänapäeval. Töö aktuaalsus seisneb selles, et 2009. aastal möödub Eesti organiseeritud tuletõrje loomisest 90 aastat, kuid siiani puudub veel ajaloolisel ajateljel järjestatud ja tervikpilti loov ülevaatlik teos Eesti päästeteenistuse tekkeni viinud organisatsiooni(de) arenguloost. Teise olulisema tähtpäevana möödub käesoleval aastal 200 aastat vanima säilinud tuletõrjepritsi soetamisest Eestisse. Lõputöö uudsus seisneb selles, et Sisekaitseakadeemia Päästekolledžis pole kunagi varem tuletõrje ajaloo teemal lõputööd kirjutatud. Samas pole kaasajal välja antud ühtegi teost, mis ülevaatlikult Eesti tuletõrje-päästeala arengulugu kirjeldaks.	
Võtmesõnad : organiseeritud tuletõrje, vabatahtlik tuletõrje, tuletõrjeliit	
Keywords : organised fire department, volunteer firefighting, fire department union	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja: Anne Martin	allkiri:

"Kes minevikku ei mäleta, elab ilma tulevikuta"

Juhan Liiv

SISUKORD

Sissejuhatus.....	5
1. Tuletõrje eellugu	7
1.1. Tulekaitsekorraldus Vanas Roomas.....	7
1.2. Florian, Laurits ja teised tuletõrjajate kaitsepühakud	8
1.3. Tuleõnnetused ja keskaegne Eesti	11
1.3.1. Põlengud keskaegses Tallinnas.....	11
1.3.2. Mustpeade komando – esimene vabatahtlik tuletõrjekomando Eestimaal	12
2. Vabatahtlike tuletõrjeseltside asutamine Eestimaal.....	15
2.1. Vabatahtliku tuletõrje seltsi asutamine Tallinnas	15
2.2. Tartu vabatahtliku tuletõrjeseltsi loomine	18
2.2.1. Esimene tuletõrjeauto Eestimaal.....	20
2.3. Pärnu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi loomine.....	20
2.4. Vabatahtlikud tuletõrjeseltsid mujal Eestimaal	21
3. Tuletõrjeseltside organiseerumine 20. sajandi alguses	23
3.1. Tuletõrje Tsaari-Venemaal 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses vs Eestimaa kubermangus tegutsenud vabatahtlikud tuletõrjeühingud ja -seltsid.....	23
3.2. Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu asutamine	26
3.3. Esimene Eesti tuletõrje kongress – 6.-7. september 1919, Tallinnas.....	27
3.4. Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu tegevus 1919-1950.....	28
3.4.1. Hans Maide – esimene erialase haridusega tuletõrjetöötaja Eesti Vabariigis.....	29
3.4.2. EÜTL kui tuletõrjega seotud majandus- ja koolitustegevuse eestvedaja.....	30
3.4.3. Esimene Eesti tuletõrje seadus.....	31
3.4.4. EÜTL populaarsuse kasv ja selle hääbumine nõukogude perioodi algusaastatel	32
4. päästeameti moodustamine	34
4.1. Tuletõrje reorganiseerimine päästeteenistuseks.....	34
4.2. Tsiiviilkaitse reorganiseerimine päästeteenistuseks.....	35
4.3. Seadusandliku baasi loomine päästevaldkonnale	37
5. Päästeamet täna.....	38
5.1. Struktuur	38
5.2. Tegevusvaldkonnad päästealal täna.....	39
5.3. Päästeteenistuse missioon	39
5.4. Päästeteenistuse visioon.....	40
5.5. Eestis tänapäeval päästealal tegutsevad vabatahtlikud organisatsioonid.....	40
Kokkuvõte.....	42
Summary	44
Viidatud allikate loetelu.....	45
LISA 1 Tuletõrjajate hümn.....	47
Lisa 2 Ajakirja Tuletõrje Teated esikaas	49

SISSEJUHATUS

Tuli on aegade algusest saati olnud inimese suur abiline ja samas ka vaenlane. See piir, kust hea abiline suureks vaenlaseks võib muutuda on paraku imeõrn. Selle probleemiga oldi kimpus juba muistsel ajal ja ollakse ka tänapäeval. Seepärast moodustatigi juba keskajal vabatahtlikke tuletoorjekomandosid, kelle eeskujul hiljem loodi pea igasse Eesti külla tuletoorje selts, kellest eesrindlikumad 1919. aastal ühise liidu moodustasid ning tänasele päästeteenistusele aluse panid.

Kahjuks on Eesti tuletoorje ajalugu lähemalt uuritud vähe ja kaasajal pole ühtegi teost sel teemal välja antud. Seetõttu valis lõputöö koostaja oma töö teemaks „Eesti organiseeritud tuletoorje lühike arengulugu“. Teema aktuaalsus seisneb eelkõige selles, et järgmisel, so 2009. aastal tähistab Eesti päästeala oma üheksakümnendat aastapäeva, mis tähendab, et tuletoorje-alast tegevust hakati Eesti Vabariigis edendama praktiliselt üheaegselt riigi sünniga.

Lõputöö eesmärk on koondada ühiste kaante vahele ülevaatlik, üldistatud ja järeldustega varustatud materjal, mis annaks lugejale teavet ajaloolise järjepidevuse alusel järjestatud tähtsamatest sündmustest ja faktidest Eesti tuletoorje-päästeala arenguloos. Lõputöö ülesandeks on välja selgitada, kas Eesti Üleriikliku Tuletoorje Liidu loomist 1919. aastal võib ja saab pidada organiseeritud tuletoorje sünniks Eestis, miks ja kuidas organiseerumiseni jõuti, kuidas ja kelle initsiatiivil seda tehti, kuidas edasi tegutseti ning kuidas on see mõjutanud tulega võitlemist tänapäeval.

Kuna Sisekaitseakadeemia Päästekolledžis pole varem ühtegi lõputööd päästeala ajaloost kirjutatud, otsustas käesoleva lõputöö autor keskenduda küll 1919. aasta Eesti Üleriikliku Tuletoorje Liidu loomisele koos sellele eelnenud ja selleni viinud sündmustega, kuid anda ka lühike ülevaade eelnevast ajaloost ja tänasest päevast päästealal, et anda lugejale tekiks terviklikum ülevaade kogu organiseeritud tuletoorje arenguloost. Uurimustöö piiratud mahu

tõttu ei ole lõputöös lähemalt uuritud Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi aegset tuletõrjetegevust.

Töö koostamisel on kasutatud erinevaid arhiivimaterjale, asjakohaseid raamatuid, Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu juubelialbumeid, artikleid nii vanadest, kui kaasaegsetest tuletõrje-päästeala ajakirjadest, samuti ajaleheartikleid ning interneti-materjale, mis võimaldavad anda piisava ülevaate Eesti tuletõrje arenguloost.

Autor avaldab lõputöö koostamiseks vajalike materjalide ja teadmistega aitamise ning meeldiva koostöö eest tänu Anne Martin'ile, Gustav Massakas'ele, Heikki Perli'le, Tuve Kärner'ile, Sisejulgeolekumuuseumile ja Järva-Jaani Tuletõrje Seltsile.

1. TULETÕRJE EELLUGU

Juba meie kaugeimad esivanemad puutusid kokku tulekahjudega. Piksest tekkinud metsapõlengud olid inimestele kohutavaks elamuseks ja tekitasid hirmu. Ürgajal, kui inimesed alles õppisid tuld enda tarbeks kasutama, tekkis vajadus seda ka kontrollida ja ohu korral selle kiiret levimist takistada. Kuidas tulekustutamiseks vett hakati kasutama, pole kahjuks teada, kuid arvatavasti oli tuhandeid aastaid vesi sellistel puhkudel ainukeseks abivahendiks. Esimeseks tulekustutusvahendiks peetaksegi veenõud. Tollele ajale kohaselt ulatati veenõusid käest-kätte, et vesi veekogust tulekahju kohale jõuaks. Seoses kultuuri arengu ja suuremate asumite tekkimisega tekkis ka suurem vajadus paremate tulekustutusvahendite järele. (EÜTL 1929:6) Kus ja kes veenõust järgmise kustutusvahendi esmakordselt kasutusele võttis pole samuti teada, kuid peetakse üsna tõenäoliseks, et juba IX sajandil e.m.a olid Assüürias, Egiptuses, Hiinas ja Jaapanis kasutusel algelised bambusest tulekustutus- ja lammutusvahendid. Esimese kustutuspritsi leiutajaks peetakse Aleksandria linna meistrit Ktesibiost, kes 250. aastal e.m.a leiutas kahesilindrilise õhukatlaga käsipritsi, milles kasutati puidust kolbe ja kus vee juhtimiseks kasutati sooltest valmistatud voolikuid. (Vaarmann 1988:5)

1.1. Tulekaitsekorraldus Vanas Roomas

Rooma riigi tulekaitsekorralduses eristatakse kahte perioodi: Augustuse-eelne ja Augustuse-järgne periood. Esimesel perioodil oli tulekustutamine kodanike naturaalkohustuseks, kuid üha kasvavas linnas ei suudetud sel viisil tuleohutust tagada. Keiser Augustus lõi oma valitsemisajal (27 e.m.a – 14 m.a.j) leegioni, mis jagunes seitsmeks kohordiks, kus igaühes oli 500-600 meest. Leegionis olid tuletõrjeülem, pritsmeistrid ja veekandjad. Kustutusvahenditeks olid pritsid, ämbrid, kirved, redelid, märjad viltvaibad ja lammutusriistad. Augustuse valitsemisaja lõpul suurendati leegioni 7000 meheni. Hoolimata

sellest toimus suuri tulekahjusid, kuna küll hästi organiseeritud, ent algeliste tulekustutusvahenditega tuletõrje ei suutnud suurlinnu kaitsta. Suurim tulekahju lõõmas Roomas 64. aastal, kui tulekahju kestis üheksa päeva ning hävitas neljateistkümnest linnaosast kümme. Peale seda sündmust kehtestati Roomas põhjalikumad tuletõrjemäärused ja tugevdati tuletõrjet, kuid koos Rooma riigi lõpuga kaotasid kehtivuse ka tuletõrjemäärused, lagunes tuletõrjeorganisatsioon ning ununesid tulekustutusvahendid. Pikka aega peale Rooma riigi lagunemist ei toimunud Euroopa tuletõrjekorralduses midagi. Kuna asustustihedus oli suhteliselt väike, ei tundud tuletõrje järele vajadust ning omavahel sõdivad väikeriigid polnud võimelised tuletõrjeorganisatsioone looma. (Vaarmann 1988; Antiigileksikon 1985)

1.2. Florian, Laurits ja teised tuletõrjujate kaitsepühakud

Käibib tõde, et tulest hirmsamat vaenlast on raske leida: varas jätab nagi seina, tuli aga võtab sellegi. Seetõttu otsisid keskaja inimesed tulekahjude vastu abi palvetamisest ja nõidumisest ning kutsusid selleks endale appi pühakuid. Järgnevalt annab autor lühiülevaate mõnede Euroopa mandril enamkummardatud tuletõrjujate kaitsepühakute kohta.

Püha Florian. Tänapäeva Austria Zeiselmaueri linnast pärit Florian on tänase päevani tuletõrjujate kaitsepühakuna väga populaarne nii katoliiklikes maades kui ka protestantlikul Saksamaal ja Austrias. Tuletõrjujaid, iseäranis vabatahtlikke, kutsutakse seal florianijüngriteks. "Florian" on ka üldtuntud tuletõrjujate raadiokutsung.

Tegemist on nn veepühakuga, kes **4. mail** 304. aastal uputati, vesikivi kaelas, Ennsi jõkke. Legendide järgi on Püha Florian hea abimees just vee hankimisel, mis on tuletõrjujate töös tihti määrava tähtsusega. Legend räägib ka Floriani imeteost, nimelt olla Florian noores eas kustutanud suure linnatulekahju, visates leekidesse vaid ämbritäie vett.

Püha Laurits (Laurensius). Üks tuntumaid pühakuid - Püha Laurits on väga paljude tegevuste ja elukutsete kaitsja. Sündis ja kasvas Hispaanias ning läks teise sajandi keskel märtrisurma tulerestil koos oma soosija paavst Sixtus II-ga.

Ajaloost on teada, et Rooma piiskopi laekahoidja Laurensius, kellele usaldati kiriku vara, otsustas selle pärast kolmepäevast mõtlemisaega jagada vaestele. Keisri küsimusele, kus on vara, vastas Laurensius, et inimesed ongi see vara. (Kuusalu valla... 14.05.2008) Viimatimainitud mõte sobib, autori arvates, igati ülekandmiseks ja tähelepanu juhtimiseks ka kaasaja konteksti, kus tehnikat tihtipeale inimestele-tegijatele vastandada püütakse.

Tuletõrjajate patrooniks on ta saanud oma kartmatuse ja meelekindluse tõttu. Legend pajatab, et kui Laurits 10. augustil 258. aastal tulerestil põletades hukati, palunud ta endal külge keerata, kuna üks pool juba küps olevat. Tuleresti, mida tänapäeval ka lauritsarestiks nimetatakse, kasutatakse sümbolina tänapäevalgi. Näiteks ehib see Harjumaa Kuusalu valla vappi ja lippu, kuna Eestis usuti, et just Kuusalu lauritsakivi, millesse on raiutud tuleresti ja -tangide kujutis, juures põletatigi kohaliku kiriku ehitanud Laurits. Kuressaares asub aga, 2003. aastaks restaureeritud, Laurensiuse kirik.

10. august on Eestiski tuntud lauritsapäevana. Sel päeval on, rahvakalendri järgi, igasugune tuletegemine ebasoovitav ning kahjutule sündimise vältimiseks soovitati selle päeva hommikuti katusele vett visata.

Lauritsapäeva tulega seostamist toetab kindlasti ka ajalooline fakt, et Jeruusalemma tempel on kaks korda süttinud just 10. augustil.

Püha Mamertus. Vienne'i piiskopi Püha Mamertuse kohta räägib legend, et kui raevukas kahjutuli kord Vienne'i linna ähvardas, hüüdnud Mamertus appi Jumalat ning kustutanud siis tule oma pisaratega. Pärast arvukaid tulekahjusid, maavärinaid ja suuri purustusi Vienne'is algatas Mamertus 470. aastal enne Kristuse taevamineku püha "Kolme palvekäigu" traditsiooni. Need on pidulikud protsessioonid hädaohtude eemalhoidmiseks ja taevase abi

taotluseks. Selleks puhuks loodud laulud ja palved on tuntud kogu Prantsusmaal ja Hispaanias. Püha Mamertuse mälestuspäev on **11. mai**.

Püha Barbara. . Püha Barbara elas 4.saj. ning kasvas üles paganluses. Tema isa püüdis teda muudest mõjudest eemal hoida, kasvatades tüdruku üksildasse torni suletuna, kuid neiul õnnestus salaja tutvuda kristlusega. Martüüriumilugu imeilusast neiu Barbarast jutustab, et paganlik isa andis usukindla neiu, kes polnud kristlusest nõus loobuma, võimude kätte, kes ta surma mõistsid. Isa viis surmanuhtluse ka ise täide raiudes tüdruku pea maha. Legendi järgi hukkus isa ise seepeale peatselt pikselöögist ning Barbarat on hakatud austama äikese ning tule eest kaitsjana ning temast sai tuletõrjude kaitsepühak. Hiljem paigutati tema kaitse alla ka suurtükiväelased, demineerijad, aga ka arhitektid ja kaevurid. Samuti hoolitseb ta legendide põhjal selle eest, et inimene saaks viimsel tunnil sakramente.

Teda kujutatakse sageli torniga, käes palmioks, sageli hoiab ta karikat, mõnikord on tema läheduses suurtükk. (St Barbara 13.05.2008)

Püha Barbara pilte riputati relvahoidlatesse ja lõhkeaineladudesse, kaitsmaks neid plahvatuste eest. (Häire 112 1/2' 2003) Viimatimainitud arvesse võttes võiks Püha Barbara kaitse laiendada ka tänaseks Päästeameti koosseisus töötavatele demineerijatele. Barbarapäev ehk Püha Barbara mälestuspäev on **4. detsembril**.

Nagu aga hästi teada, palvetamistest, uskumistest ja nõidumistest tuleõnnetustega võitlemisel palju kasu ei ole. Nii hakatigi mitmetes maades tuleõnnetuste kehtestama ja püüti parandada tuleõnnetuskorraldust, kuid siiski langesid suuremad, peamiselt puitehitistest linnad korduvalt hävitavate tulekahjude ohvriks. (Vaarmann 1988:8)

1.3. Tuleõnnetused ja keskaegne Eesti

Teiste maailma riikide kõrval ei ole ka Eesti, tuleõnnetuste mõistes, mingiks erandiks olnud. Eesti vanemad linnad on korduvalt muutunud tulekahjude tallermaaks. Olukorras, kus puudusid nii organiseeritud tuletõrjetegevus, kui ka efektiivsed tulekustutusvahendid, ei olnud puithoonestusega linnadel mingit kaitset laastavate tulekahjude eest.

1.3.1. Põlengud keskaegses Tallinnas

Kroonikate andmeil toimus Tallinna esimene suurem põlemine 1288. aastal. Tules hävis tookord suurem osa linnast. Teine suurem tulekahju puhkes 11. mail 1433. aastal pikselöögist. Balthasar Russow'i kroonika andmetel hävis toogi kord kogu linn. 1553. aastal süttis Toompeal ühe õlut pruulinud lihuniku elamu. Leekide ohvriks langes hulk maju Toompeal ja mõned ka all-linnas. 1581. aastal möllas tuli Toompeal järjekordselt, tuhastades üle 30 maja. Juunis 1684. aastal süttis ühe ratsastaja maja, mis asus Rutu tänava keskosas. Tugev tuul kandis leegid Toomkoolile, tuld võtsid Toomkirik ja peagi ka kogu kvartal. Põlevad majad sulgesid pääsu Toompealt all-linna. Elanikel tuli end kaitse või kokkusõlmitud linade abil Toompealt alla lasta. Tuulega edasikandunud sädemed süütasid maju all-linnas, tuld võttis ka Viru tänava torn. 10 päeva hiljem süttis hooletu tõrvakeetja süül veel mitmeid maju. 1820. aasta 16. juunil süttis pikselöögist Oleviste kiriku torn. Analoogne sündmus oli aset leidnud ka 1625., 1693., 1698., 1700., 1707., 1719. ja 1736. aastal. (Tallinna TÜ 1975:7)

1.3.2. Mustpeade komando – esimene vabatahtlik tuletõrjekomando Eestimaal

Tartu, Pärnu, Narva ja teiste Eesti linnade ajalooürikutest leiaks ka nendes linnades toimunud suurtulekahjude kohta pika rea aastaarve ja õnnetuste kirjeldusi. Vähe on aga jäädvustatud teavet selle kohta, mida oli tehtud linnade tuleohtu eest kaitsmiseks. Teada on, et toonane olukord kohustas raehärrasid ja linnakodanikke uurima tähelepanelikult enamarenenud Lääne-Euroopa linnade tuletõrjetöö kogemusi ja, nendest inspireerituna, loodigi 1788. aastal Tallinnas Mustpeade Vennaskonna tuletõrjekomando, et kaitsta eelkõige klubi maja tuleohtu eest. (ETL 1991:1)

Vanim kirjalik teade Mustpeade vennaskonnast Tallinnas on pärit aastast 1399, kui organisatsioon eraldus Suurest Gildist ning hakkas tegutsema iseseisvalt. See oli poissmeestest kaupmeeste sellide vennaskond, mis oli esialgu arvatavasti loodud vaid lõbusaks ajaveetmiseks. Liivi sõja aastatel sai Mustpeade klubist sõjaväeline organisatsioon, kes oma vaprusel linnas suurt kuulsust kogus. Kuna tuli oli sama hirmutav kui sõda, siis hakkasid Mustpeade vennad organiseerima ka tule kustutamist. Endise Hansa Liidu liikmena olid Tallinnal tihedad sidemed Lääne-Euroopaga, kust saadi ka tuletõrje korraldamise kohta eesrindlikke kogemusi.

14. jaanuaril 1787 kutsuti kokku vennaskonna vanematest olijatest Mustpeade tuletõrjekomisjon. Koosolekule kogunes 14 inimest. Koosolekut juhatama valiti **Eberhard Denn.**, kes tegi ettepaneku osta vennaskonnale prits ja tule tõrjumiseks organiseeruda. Komisjon kiitis ettepaneku heaks. 4. märtsil 1787 kogunes Mustpeade tuletõrjekomisjon teist korda. Eberhard Denn oli tuletõrjekomisjoni soovil koostanud vabatahtliku tuletõrjekomando kodukorra projekti ja peale ühe muudatuse tegemist kiideti projekt heaks. Järgmisel aastal, **23.mail 1788** kogunes kogu vennaskond üldkoosolekuks, kus projekt peale ärakuulamist kinnitati. Viimast **daatumit peetaksegi Mustpeade vabatahtliku tuletõrjekomando asutamise kuupäevaks**, mistõttu loetakse Mustpeade tuletõrjekomandot esimeseks

vabatahtlikuks tuletõrjekomandoks tervel Tsaari-Venemaal. Kolm päeva hiljem osteti tuletõrjekomandole Tallinna linnanõunik Nottbecki leselt 25 rubla eest prits. Peale paari aastast kasutamist hindas tuletõrjekomisjon selle seisukorra halvaks ja lasi parandada. Kuna parandamine ei andnud soovitud tulemust, osteti 19. mail 1808. aastal 537 rubla ja 40 kopika eest, millest Mustpeade vennad ise 347 rubla kokku panid, uus käsiprits. Pritsi suurimaks puuduseks oli vee imemise võimaluse puudumine, mistõttu sai seda kasutada vaid hüdrantidel.

18. mail 1908. aastal peeti suurejooneliselt **pritsi 100- aastast juubelit**, millest võttis osa hulk selleaegseid kõrgeid ametnikke, nagu Eestimaa kuberner, abikuberner, politseimeister, Tallinna linnapea ja teised tähtsad ametnikud. Peterburist oli pritsi juubelile saabunud Keiserliku Vene Tuletõrje Seltsi esimees vürst Lvov. (Vaarmann 1988:32)

Selline sündmus näitab, kui suurt tähtsust omas sellel ajal tuletõrjeprits, mis tänase päevani on säilinud ja on praegu endise Tuletõrjemuuseumi, praeguse nimega Sisejulgeolekumuuseum, valduses.

Esiailgu oli Mustpeade vennaskonna tuletõrjekomando asutatud vaid oma maja kaitseks, kuid nende kodukorras oli öeldud, et kui tulekahju puhkeb kaugemal ning oma majale ohtu pole, siis tuleb prits ka mujal puhkenud tulekahjule toimetada ja hädasolijaid abistada. Seetõttu osales Mustpeade tuletõrjekomando alati linna suuremate tulekahjude, sealhulgas 1820. aasta juunis aset leidnud Oleviste kiriku tulekahju kustutamisel.

Peale Tallinna Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi asutamist liitus Mustpeade vennaskonna komando 1866. aastal seltsi koosseisu, moodustas seal omaette kolonni ning tegutses kuni 1940. aastani, mil Mustpeade klubi likvideeriti. (EÜTL 1929; EÜTL 1934; Paide TÜ 1983; Vaarmann 1988; Parmask 1995)

Nagu eelnevastki selgub, on tuli ja tule tõrjumine läbi aegade olnud inimestele suureks ja raskeks väljakutseks. Aegade algusest peale on püütud tõhustada ja parandada

tulekustutamise võimalusi ja võimekust. On isegi palvetatud ja loodetud pühakute abile, millest tänapäeva päästjad küll eriti midagi kuulda ei taha. Ometi on igal ajal teada tõeks olnud, et ainuüksi nõuded ja määrused ei suuda tulekahjusid ära hoida ja paratamatult juhtub neid ikka. Vaba tahe oma vara hoida ja kaitsta sünnitas mõtte luua Eestis esimene tuletõrjekomando, mis ühtlasi oli ka esimeseks suuremaks sammuks Eesti organiseeritud tuletõrje ajaloo kujundamisel.

2. VABATAHTLIKE TULETÕRJESELTSIDE ASUTAMINE EESTIMAAL

Mustpeade vennaskonna vabatahtliku tuletõrjekomando poolt praktikasse rakendatud Lääne-Euroopast saadud kogemused ja tegevus näitasid, et selliste komandode olemasolu on hädavajalik. Tulekahjud suuremates linnades muutusid suuremaks, tuues sellega rahvale ka suuremat kahju. Linnajagude viisi põlesid maha inimeste kodud, kauplused ja mitmed muud asutused. Oma kodusid uuesti üles ehitades polnud kellelgi kindlust, et kahjutuli taas nende peavarju oma roaks ei võta. Linnakodanikele määratud kohustused omada tulekustutusvahendeid ja tulekahju korral appi tulla ei päästnud enam suurte tulekahjude eest. Nii hakkasidki suuremates asulates tekkima vabatahtlikud tuletõrjeorganisatsioonid.

2.1. Vabatahtliku tuletõrje seltsi asutamine Tallinnas

Tallinna Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi tekkeks andis peamise tõuke 1861. aastal toimunud suur tulekahju, mille kustutamine sai linnarahva ja ajalehe- väljaannete lauskriitika osaliseks. Ajaleht *Revalische Zeitung* avaldas arvamust, et vabatahtliku tuletõrjesalga, kes oleksid varustatud vajalike tuletõrjevahenditega ning saanud vastava väljaõppe, loomine linnakodanike poolt suudaks olukorda parandada. Tallinnas elas sel ajal kellassepp Carl Theodor Hollandt, kes oli varem kuulunud ühe Šveitsi väikelinna vabatahtlikku tuletõrjesse. Kuna ta oli kursis sellise organisatsiooni ülesehitusega, oli ta ka esimeseks Tallinnas, kes sellest mõttest kinni haaras.

1892. aasta juunis esitas Hollandt koos Julius Siebert'i, Ferdinand Kühne, Friedrich Müller'i ja Wilhelm Paech'iga Tallinna raele vabatahtliku tuletõrjekompanii asutamise projekti ja selle põhikirja. Tallinna raad avaldas asutajatele tänu ning andis loa vabatahtliku tuletõrjekompanii asutamiseks. Rae loal avaldasid asutajad linnarahvale üleskutse vabatahtlikku tuletõrjesse astumiseks ning soovijad said lugeda põhikirja ja anda avalduse vaid asutajate juures.

2. augustil 1862 toimus Tallinna vabatahtliku tuletõrjekompanii asutamiskoosolek, kuhu ilmus, lisaks asutajatele, 17 Tallinna kodanikku. Koosolekul otsustati osta tuletõrjeprits ja mütsidele eraldusmärgid, fikseeriti toetajaliikmete õigused ja valiti juhatus. Juhatusse valiti seppmeister Carl Greb, lihunikmeister Julius Siebert, seppmeister Wilhelm Paech, kellasestmeister Friedrich Müller ja tislmeister Ferdinand Kühne. *Brandmeistriks* valiti Carl Greb. Carl Theodor Hollandt sai pritsijaoskonna ülemaks, ühtlasi lasusid temal ka ülemvarahoidja kohustused. Neid täitis ta kuni lahkumiseni tuletõrjest 1868. aastal.

Põhikirja kohaselt pidi vabatahtlik tuletõrjuja ilmuma võimalikult kiiresti Tallinnas puhkenud tulekahjule ja seal, vastavalt kavale, tuld kustutama. Kuna algul oli tuletõrjekompaniil kasutada vaid üks prits, oli tuletõrjajate piiravaks nelikümmend. Liikmeteks võisid olla vaid need, kes mujal linna pritside juures ametis polnud. Iga tuletõrjekompaniisse astuja pidi maksma kolm rubla tulekustutusvahendite ostmiseks ja üks rubla iga-aastast liikmemaksu. Lisaks sellele võisid kõik tuletõrjekompaniile raha annetada. Kõik tulekustutusvahendid osteti vabatahtliku tuletõrjekompanii vahendite eest ning neid tuli hoida võimalikult linna keskel asuvas hoones. Vabatahtliku tuletõrjekompanii juhtimiseks valiti kolmeks aastaks häälteenamusega üks *brandmeister*, kelle korraldusi pidid kõik täitma, ja neli abi, kes kokku moodustasid juhatuse ehk direktiooni. Esimese ja teise abi ülesanne oli veejoa juhtimine, kolmas abi valvas pumpamise üle ja neljas abi pidi hoolitsema selle eest, et vesi otsa ei saaks. Kõik tuletõrjujad pidid kandma peakattel tuletõrjuja eraldusmärki – kalevist mütsi rumm ääristati kuldpaelaga. Ette oli nähtud ka villane vormiriietus, kui see otstarbekaks osutub. Kui vabatahtlik tuletõrjuja puudus tulekahjult või ka õppuselt, pidi ta trahvi maksma, korduva puudumise korral võis teda organisatsioonist välja visata.

1862. ehk esimesel tegevusaastal sai tuletõrjekompanii viis väljakutset, kuhu jõuti kiirelt kohale ja kus tegutseti oskuslikult. Järgnevatel aastail kasvas liikmete arv, soetati juurde tulekustutusvahendeid. 1866. aastal ühines vabatahtliku tuletõrjekompaniiga ka Mustpeade vennaskonna vabatahtlik tuletõrjekomando ja nii tõusis liikmete arv 280-ni. Kuna senised ruumid jäid tormiliselt arenevale tuletõrjele kitsaks, tuli linn tuletõrjajatele appi ja ehitas Viru

tänavala lõppu uue tuletoõrjehoone, mis valmis Ferdinand Kodres'e projekti järgi aastal 1873. Uude hoonesse paigutati enamik tulekustutusvahendeid, sealhulgas uus moodne mehaaniline redel. Majas oli ka suur saal, kus peeti koosolekuid ja kus spordihuvilised said ennast treenida. (Tallinna VTÜ 1937; Vaarmann 1988)

Tallinna vabatahtliku tuletoõrje hoone Vana-Viru 14 on vanim tuletoõrjehoone Eestis. 30. augustil 1974. aastal alustas seal tegevust Tallinna Tuletoõrjemuuseum, mis oli esimene Tuletoõrjemuuseum kogu Nõukogude Liidus ja töötas seal hoones 2006. aastani, kui hoone omanik MTÜ Tallinna Tuletoõrjeühing müüs poole sellest AS Vana Viru TT kaasomandisse. 2006. aastal tuli tuletoõrjemuuseumil hoonest lahkuda, kuna hoone kasutusõigus oli sattunud erakätesse. (Olvet 2006)

1876. aastal hakati kasutama tuletoõrje alarmeerimiseks häirepasunaid. 1882. aastal osteti esimene auruprits ning asutati aurukolonn. Kuna pritse oli palju, siis otsustati sisse seada ülempritsmeistri ametikoht. 1884. aastal soetati heategevuslike üritustega kogutud raha eest puhkpillid ja asutati puhkpilliorkester. 7. augustil 1887, kui Tallinna vabatahtlik tuletoõrje sai 25 aastaseks, kinnitas tollane Siseministeerium põhikirja, mis vormiliselt andis Tallinna tuletoõrjeorganisatsioonile seltsi õigused ja vabastas selle rae eestkoste alt. 15. novembril peeti Tallinna Vabatahtliku Tuletoõrje Seltsi erakorraline peakoosolek, kus valiti seltsile juhatus ja esimees, kelleks sai vabatahtliku tuletoõrje asutaja Julius Siebert. (Tallinna TÕ 1975)

Julius Siebert oli üks esimese vabatahtliku tuletoõrje seltsi asutajatest ja hilisem Tallinna Vabatahtliku Tuletoõrje Seltsi juhatuses esimees ja auliige. Aasta peale Julius Sieberti surma avati talle Kopli surnuaial seltsi liikmete poolt hauasammas. Arvestades Julius Sieberti panust tuletoõrje arengusse on teda siiani vähe tähtsustatud. Et väärakalt tasuda see auvõlg teeb käesoleva töö autor **Päästeametile ettepaneku asutada Julius Sieberti nimeline igaaastane eripreemia parimale vabatahtlikule tuletoõrje organisatsioonile.**

Peale Tallinna Vabatahtliku tuletõrjekompanii loomist 1862. aastal Tallinnas enam suurtulekahjusid ei toimunud, sest tuletõrjemeeskonnad jõudsid alati kiiresti ning õigeaegselt kohale ja tulekahjud ei jõudnud enam suureks paisuda ega kiiresti levida.

Tallinna Tuletõrjeühingu 50. aastapäevaks 1912. aastal loodi Eesti Tuletõrjujate hümn, mis võeti hiljem kasutusele kõikides Baltimaade tuletõrjeseltsides. Põhjalikumalt käsitleb autor Eesti Tuletõrjujate hümniga saamis- ja ajalugu ning ja toob ühtlasi ka ära hümniga sõnad käesoleva lõputöö lisas 1.

Tänapäeval tuntakse Tallinna Tuletõrjeühingut eelkõige nende kuulsa tuletõrje puhkpilliorkestri ja segakoori Sõprus järgi. Tallinna Tuletõrjeühingu Puhkpilliorkester on vanim Eestis tegutsev tuletõrjeorkester. Päästetöödel osaleb ka Tallinna Tuletõrjeühingu Liiva abikomando.

2.2. Tartu vabatahtliku tuletõrjeseltsi loomine

Esimesena Eestis järgisid endale vabatahtliku tuletõrjeseltsi loomisel tallinlaste eeskujul tartlased, kellel selle ajani samuti lasus naturaalkohustuse täitmine tulekahjude kustutamiseks, mis oli ennast ammendanud. Samuti nõudis linna suuremaks kasvamine tuleõnnetustega võitlemiseks uute ja kaasaegsemate lahenduste kasutusele võtmist.

Tartu raad moodustas 12. novembril 1863. aastal tuletõrje ümberkorraldamiseks tuletõrjekolleegiumi, kes sama aasta 18. novembril avaldas linnakodanikele üleskutse vabatahtlikult tuletõrjesse astumiseks. 16. detsembril, kui kolleegium järgmist koosolekut pidas, oli soovi avaldanud 120 meest, kelle hulgas oli igasuguste muude elukutsete esindajate hulgas ka professoreid ja üliõpilasi. (Vaarmann 1988:43)

Siinkohal on sobilik mainida, et ka praegusel ajal tegutseb Tartus tudengite ja mõnede õppejõudude initsiatiivil ning eestvedamisel tuletõrjeühing "Alma Mater Firefighting", kes

tegeleb ennetustööga, osaleb päästetöödel ning korraldab õppusi ja koolitusi. (Alma Mater... 29.04.2008)

Autor leiab, et selliseid ühinguid võiksid luua ka teised Eesti suuremad kõrg- ja ülikoolid ning teeb ettepaneku Päästeametile ja kõikidele päästekeskustele nimetatud tegevust igati nõustada ja toetada.

5. veebruaril 1864. aastal teatati Tartu raele, et vabatahtlik tuletõrje on asutatud, asunud oma ülesandeid täitma ja valmis linnas toimuvaid tulekahjusid organiseeritult kustutama. Seda päeva peetakse **Tartu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi asutamispäevaks.**

Seltsi tuletõrjel oli kolm jaoskonda: ronijate-, korrapidajate- ja pritsimeeste jaoskond. Seltsi käsutuses oli viis linnalt saadud pritsi. Emajõe kaldale ehitas linn seltsile tuletõrjedepoo, mis anti tulevastele omanikele üle 19. detsembril 1865. Tuletõrje esimeseks peameheks sai endine tuletõrjekolleegiumi esimees Peter Heinrich Walter. Järgmistel aastatel seltsi liikmete arv kasvas, soetati uusi kustutusvahendeid ning loodi uusi jaoskondi. 1880. aastaks oli liikmete arv kasvanud nii suureks, et Õpetajate tänavale ehitati teine pritsimaja, kuhu 1882. aastal osteti aurupritsi ja moodustati aurupritsi jaoskond. 1882. aastal kinnitas siseminister seltsi põhikirja ning sellest ajast hakati seltsi tegevust korraldama vastavalt sellele.

Tartu tuletõrje oli esimene, kus võeti kasutusele telefon. 1888. aastal seati tuletõrjemajja üles telefonikommutaator, mis oli ühenduses linna eri paikades olevate 15 tulekahju teadeandepunktiga. Hoolimata sellest löödi endiselt ka tuletõrjekella nii raekoja kui tuletõrjemaja tornides. (Vaarmann 1988:44-46)

Tartu Tuletõrjeühingu praegune põhitegevus on tuleohutusalase teavituse- ning ennetustöö tegemine. Tartu Tuletõrjeühingu üks eesmärke on muuta kodud tuleohutumaks ning elanikkond teadlikumaks võimalustest, kuidas ennast ja oma lähedasi tuleohu eest kaitsta. Oma eesmärkide täitmiseks korraldab ühing teabepäevi, viib läbi õppusi ning jagab

informatsiooni kõigile soovijaile. 2006. aastast alates loodi ka Tartu Tuletõrjeühingu Ajaloomuuseum. (Tartu Tuletõrjeühingust 29.04.2008)

2.2.1. Esimene tuletõrjeauto Eestimaal

Esimene tuletõrjeauto saabus Eestimaale Saksamaalt **3. novembril 1913** Tartu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi uude, Linnavalitsuse toetusel äsja valminud tuletõrjehoonesse. Eesti esimene **tuletõrjeauto Hansa Lloyd** maksis 11 000 rubla. Selle tuletõrjeauto baasil loodi Eesti esimene tuletõrje lentsalk, kuhu palgati kaks autojuhti. Moodustati viieliikmeline öövalve. Aastatega arenes Tartu Vabatahtlikust Tuletõrje Seltsist suure liikmete arvu ja hea tulekustutusvarustusega tuletõrjekomando, millest sai teistele seltsidele suur eeskuju. (Vaarmann 1988:45)

Nagu eelnevast selgub, möödub käesoleval, 2008. aastal 95 aastat esimese tuletõrjeauto soetamisest Eestimaal. Seoses nimetatuga ning arvestades esimese auto paiknemise asukohta, teeb autor ettepaneku **Lõuna-Eesti Päästekeskusele koostöös Tartu Tuletõrjeühinguga tähistada seda sündmust sobiva pidulikkusega selle aasta novembrikuus ning eriti viie aasta pärast, kui möödub 100 aastat esimese tuletõrjeauto soetamisest Eestisse.**

2.3. Pärnu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi loomine

Pärnus olid vabatahtliku tuletõrje asutajateks majaomanikud, kes 1865. aasta lõpul moodustasid komisjoni, mille ülesandeks sai töötada välja seltsi statuut ja esitada see tuletõrjekolleegiumile. Teadmata põhjustel ja hoolimata statuudi olemasolust venis asja otsustamine kuni 1866. aasta juunikuuni. Siis tuli Pärnu raele Riias ettepanek anda tuletõrje

organiseerimine Theophil Petrili kätte, kes lubas tuletõrjajate väljaõpetamiseks Riias kaasa tuua uut tüüpi pritsid. Sama aasta 8. augustil teavitas tuletõrjekolleegium sellest linnaelanikke ja tegi üleskutse tuletõrjesse astumiseks. **Pärnu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi asutamispäevaks peetakse 1. novembrit 1866.** Seltsi põhikiri koostati Riia seltsi põhikirja eeskujul ja sellele kirjutas alla 28 Pärnu kodanikku. Seltsi peamehe ülesandeid hakkas täitma A.Gulich. Juba 9. oktoobril toimuski õppus, millest võttis osa 80 vabatahtlikusse tuletõrjesse astumiseks soovi avaldanud meest, uute pritsidega . 1856. aastal ehitas linnavalitsus rae kõrvale tuletõrjajatele harjutustorni ja 1869. aastal ka väikse pritsimaja – tillukese, ühe väravaga maja, millel puudus isegi suurem ruum koosolekute pidamiseks, kuid esialgu pidi see tule tõrjumisega tegelema asunute vajadused siiski rahuldama.

27. oktoobril 1868. aastal kinnitati seltsi põhikiri rae poolt. Paar nädalat hiljem, 17. novembril toimus seltsi üldkoosolek, kus tutvustati liikmetele põhikirja ja valiti nõukogu. Seltsi peameheks valiti taas juba senini peamehe ülesandeid täitnud A.Gulich. Regulaarselt toimusid meeskonna harjutused, mida käisid vaatamas ka linna kõrgemad ametnikud. Liikmete meelelahutuseks hakati korraldama väljasõite, pidama pidusid ja balle. Ürituste eeskavad sisustasid tuletõrjajatest ja nende perekonnaliikmetest taidlejad. Oma põhilised sissetulekud sai selts linna eelarvest, millele lisandusid annetused ja toetused. (Pärnu VTS 1926, Parmask 1995)

Praegu tegeleb Pärnu Tuletõrjeühing peamiselt küttekollete hooldamise ja ehitamisega, ennetustööga ja tuleohutusalase väljaõppega. (Pärnu Tuletõrjeühing 03.05.2008)

2.4. Vabatahtlikud tuletõrjeseltsid mujal Eestimaal

19. sajandi teisel poolel hakkas mitmel pool Eestimaal, suuremate linnade eeskujul, järjest rohkem tekkima uusi vabatahtlikke tuletõrje seltsi, mis hakkasid hoogsalt muretsema endile erinevaid pritse ja tulekustutusvahendeid kaitsmaks oma piirkonda kahjutule eest. Üldiselt oli tuletõrjeseltsides vali distsipliin ja korralik väljaõpe. Tulekahjudele jõuti kiiresti kohale ja

tuld kustutati oskuslikult. Siiski tuli kahjuks ette ka olukordi, kus veepuuduse tõttu tulekahjud suureks paisusid ja palju vara hävitasid. Mida suuremaks kasvas rahvastik, seda enam liikmeid seltsidesse võeti ja seetõttu muretseti seltsidele juurde ka tulekustutusvahendeid. Järjest kerkisid uhkete tornide, saalide ja lavadega pritsimajad . Populaarseks said tuletõrjajate puhkpilliorkestrid, näitetrupid, laulukoorid ja muud kultuuriga seotud tegevused, millega seltsid endale raha teenisid. Maapiirkondades muutusid pritsimajad kohalikeks kultuurikeskusteks, sest ruume renditi välja ka teistele organisatsioonidele. Kõige selle kõrval tegeleti siiski endiselt ka väljaõppe ja tulekustutamise. Tulekahjudel juhtus ikka, et inimesed said vigastada, põletushaavu, vingumürgituse või vajasisid muul põhjusel arstiabi. Seetõttu loodi tuletõrjeseltside juurde sanitaarsalgad kuhu üldjuhul kuulusid tohtrid ja teised meditsiinitöötajad, kelle ülesandeks oli tulekahjudel arstiabi anda. (Vaarmann 1988:50-63)

3. TULETÕRJESELTSIDE ORGANISEERUMINE 20. SAJANDI ALGUSES

Praeguse Eesti Vabariigi piirides tegutses 20. sajandi alguses, täpsemalt 1914. aastal 142 tuletõrje organisatsiooni. Võrreldes suure ja laia Tsaari-Venemaaga, mille kubermangudeks kõik kolm Balti riiki tol ajal olid, oli Baltimaades vabatahtlikke tuletõrje seltse ja ühinguid palju rohkem ning tuletõrje oli ka palju paremal järjel. Baltimaade tuletõrjeühingute vahel tekkis juba varakult püüe ühineda. Järjekindlalt korraldati Baltimaade tuletõrje organisatsioonide kongresse ja nendest võtsid elavalt osa ka mitmed Eesti tuletõrje ühingud. Eestimaal toimus Baltimaade tuletõrje ühingute kolmas kongress, mis peeti 1879.aastal Tartus. Ka järgmine, neljas kongress viidi läbi Eestis - 1882. aastal Tallinnas, kuhu Baltimaade tuletõrje kongressist osavõtjad kogunesid ka 1912. aastal oma üheksandaks kokkusaamiseks. (Vaarmann 1989:7)

3.1. Tuletõrje Tsaari-Venemaal 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses vs Eestimaa kubermangus tegutsenud vabatahtlikud tuletõrjeühingud ja -seltsid

Tuletõrjealane tegevus sai Tsaari-Venemaal erilise hoo sisse 1892. aastal, kui Peterburis korraldati esimene üleriiklik tuletõrje näitus ja peeti ülevenemaalist tuletõrje kongressi. Kongressi üheks tulemuseks oli Üleriikliku Vene Tuletõrje Liidu asutamine, mis sai hiljem nimeks „Keiserlik Vene Tuletõrje Selts”, mille tegevuse piirkonnaks oli kogu Tsaari-Venemaa. See jagati üheksaks ringkonnaks. Balti ringkonda kuulusid Eesti, Liivi ja Kuura kubermangud ja Dünaburg.

Keiserliku Vene Tuletõrje Seltsi tegevusest võtsid Eestis asuvad tuletõrje organisatsioonid elavalt osa. 1914. aastal oli Keiserliku Vene Tuletõrje Seltsi liikmeteks 91 Eestis asuvat tuletõrje ühingut ja seltsi, samuti ka Tartu kindlustusselts. Eesti tuletõrjujaid ei rahuldanud aga Keiserlikus Vene Tuletõrje Seltsis liikmeks olemine ega ka Baltimaade osakonna tööst

osavõtmine. Eelkõige sooviti, et erinevaid kohalikke organisatsioone koordineeriv keskus asuks lähemal ja oleks Eesti-keskne. Nii tekkis kavatsus asutada Eestis Keiserliku Vene Tuletõrje Seltsi Baltimaade ringkonna alaosakond. Sellekohase ettepaneku tegi **Aleksander Pirkeri** algatusel Rakvere Tuletõrje Ühing Venemaa tuletõrje kongressile 1910. aastal Riias. Alaosakonna liikmeteks oleksid olnud kõik Eesti kubermangus asuvad tuletõrje ühingud. Ettepanekule vaieldi vastu, leiti, et see killustaks ühist tööd Balti osakonnas ja Rakvere ühing võttis oma ettepaneku tagasi.

Kui 1917. aasta veebruarirevolutsioon purustas isevalitsusliku korra Vene riigis, kerkis Eestis kohe päevakorra tuletõrje keskuse asutamise küsimus. **Avanduse Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu peamees J. Liiv** avaldas ajalehtedes tuletõrje ühingutele sellekohase üleskutse (tekst toodud originaalis, kirjapilt muutmata):

„Et elu mitte ei oota ja kallist aega asjata ei viidetaks, kutsun tuletõrje seltse üles kokkuastuma kogu Eesti tuletõrje liidu loomiseks. Kõikse esimene ülesanne, mis viibimata teoks tuleb teha on ühinemine maakondade piirides. Selles asjas peaks maakonna linnade tuletõrje eestkätt, kui enam korraldatud jõud kohe samme astuma, et asja käima panna.”

Selle üleskutse peale avaldas Rakvere tuletõrje ühingu juhatus järgmise vastuse:

„Rõõmuga tervitab Rakvere tuletõrje seltsi juhatus seda soovi ja on valmis viibimata selleks samme astuma. Juba varemalt 25. märtsil s.a. otsustas ta oma koosolekul valida komisjoni, kes selle küsimuse välja töötama ja 7. mail Petrograadis peetavale tuletõrje kongressile pidi ettepanema. Vist ei leia see ettepanek praegusel ajal mingisugust takistust. Oleks soovitav, et seltsid selleks ajaks oma vahel nõu peaksid, kuidas ühinemist korraldada. Paluksime Virumaa seltse viibimata teatada, kas soovitakse liitu asutada ja kunas oleks kõige parem selle kohta koosolek kokku kutsuda. Saadud vastuse järele määraks siis Rakvere tuletõrje selts koosoleku aja ja koha ja teeks kõik vajalikud eeltööd.”

Saadud vastuste põhjal kutsus Rakvere tuletõrje ühingu juhatus Virumaa tuletõrje organisatsioonide esindajad **1. maiks 1917.** aastal Rakverre koosolekule. (EÜTL 1934:221)

Koosolekule tulid 17 Virumaa tuletõrjeseltsi ja ühingu esindajat. Otsustati ühehäälselt **asutada Eesti Tuletõrje Liit**. Kuni selle loomiseni otsustati aga asutada Virumaa tuletõrje seltside liit ja valiti selle liidu ajutiseks juhatuse esimeheks **Aleksander Pirker**. Alustati läbirääkimisi Tallinna Vabatahtliku Tuletõrje Seltsiga, kuid Saksa okupatsioon ja enamlaste sissetung Virumaale katkestasid läbirääkimised.(EÜTL 1929:9)

Virumaa tuletõrje seltside liitu võib tinglikult pidada esimeseks organiseeritud tuletõrje nurgakiviks, sest oli see ju esimene suurem reaalne samm, mis üle-eestilise tuletõrjeliidu loomiseks tehti ja kogu järgnevale arengule hoo andis ja seda tugevalt mõjutas. Kuigi Saksa okupatsiooni ajal reaalseid samme liidu asutamiseks ei astunud, mõlkusid paljude meeste meeltes siiski juba ühise liidu loomise mõtted.

3.2. Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu asutamine

Alles siis, kui Vabadussõda lõppes ja Eesti võis oma riiki rajama ning üles ehitama hakata, sai alustada ka Eesti Tuletõrje Liidu asutamisega. I maailmasõja ajal olid Eestimaa tuletõrjeorganisatsioonid tõsiselt kannatada saanud ja neist osade tegevus oli ka lakanud. Puudus seltside tegevust juhtiv ning koordineeriv keskorgan ja tuletõrjeseadused, kuna tsaariaegsed olid kehtivuse kaotanud. Liidu asutamise hetkel oli Eesti tuletõrje olukord raske. Sõja ajal oli suur hulk tuletõrjetegelasi mobiliseeritud ning kustutusvahendid olid hävinud, laiali kantud või vajasisid remonti. Eriti suur puudus oli voolikutest.

Eesti Vabariigi algusaastatel Eestimaal tegutsenud tuletõrjeseltsid vajasisid ümberkorraldamist, neil puudus ühtne põhikirja, ühtsed tööjuhised ning nende liikmeskond oli väike. Asjakohast tööd ja edasilükkamatuid ülesandeid oli palju. Liidu asutamiseks tehti eeltöid juba 1919. aasta kevadel. Algatuse võttis enda kätte **Tallinna Vabatahtlik Tuletõrje Ühing**, mille peakoosolekul valiti komisjon, kelle ülesandeks saigi tegeleda **Eesti tuletõrje kongressi kokkukutsumise ja Liidu asutamise ettevalmistamisega**. Komisjon pidas oma esimese koosoleku 8. juulil 1919.aastal. Koos olid komisjoni liikmed A. Väli, L.Einborn, E. Lukaševitš, O. Niinberg ja ühingu eestseisuse poolt juurde kutsutud Kilingi-Nõmme Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu esimees Chr. Leilop. Kokku peeti 11 koosolekut. Juba teisel kogunemisel - 10. juulil, seati kokku kongressi kava, kus kohe esimeseks punktiks oli Liidu asutamine. Kolmandal koosolekul -14. juulil, vaatas komisjon üle Liidu põhikirja eelnõu ja võttis selle, peale A. Väli poolt lisatud ettepanekute tegemist ja nende eelnõusse lisamist, vastu. Eelnõu otsustati esitada heakskiitmiseks eestseisusele. Esimene Eesti tuletõrje kongress kavatseti kokku kutsuda juba 20. juuliks, kuid lükati siis edasi 23.-25. augustile. Kuid ka selleks ajaks ei suudetud eeltöödega valmis saada ja kongressi toimumisaeg lükkus edasi septembri algusesse. (Vaarmann 1988; Luht 1939)

3.3. Esimene Eesti tuletõrje kongress – 6.-7. september 1919, Tallinnas

Esimene Eesti tuletõrje kongress peeti Tallinnas “Estonia” teatri majas 6. ja 7. septembril 1919. aastal. Kongressile saabus 48 tuletõrje organisatsiooni poolt 78 hääleõiguslikku esindajat. Kongressi esimesel päeval loeti ette komisjoni poolt koostatud Liidu põhikiri ja otsustati sellele tuginedes **asutada Eesti Üleriiklik Tuletõrje Liit.** Liidu **asutamise koosolek peeti** järgmisel päeval, **7. septembril “Estonia” punases saalis.** Koosolek algas kell 11.00 ja selle avas Tallinna Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu esindaja **Ado Birk**, kes ühehäälselt ka koosoleku juhatajaks valiti. Tema abideks said A.Pirker ja A. Punga, sekretärideks Adamson, Väli, Kivi ja Jürmann. Juhataja ettepanekul said au ja õiguse Liidu registreerimise palvekirjale alla kirjutada A.Birk Tallinnast, O.Allik Tartust ja J.Adamson Valgast. Põhikirja Rahukogusse kinnitamiseks viima valiti A.Birk. Asutajateliikme staatus omistati kõikidele seltsidele, kes selleks ajaks peakoosoleku poolt Liidu liikmeks astuma olid volitatud ja ka need, kes selleks kirjalikult olid soovi avaldanud. Seega olid **asutajateks** siis järgmised **26 tuletõrjeseltsi:** Tallinna, Tartu, Abja-Mõisaküla, Haapsalu, Roela, Ulvi, Maidla, Toila, Sulbi, Lihula, Valga, Narva, Suure-Jaani, Põltsamaa, Rapla, AS A. M. Lutheri, Loksa, Jõhvi, Narva, Narva-Jaanlinna, Tallinna Noortemeeste, Rägavere, Petseri, Märjamaa, Väike-Maarja ja Mäetaguse seltsid ja Tallinna linna tuletõrjekomando. Samal koosolekul võeti Liidu liikmeteks vastu: Nõmme, Alutaguse, Põllula, Püssi, Pärnu, Narva-Peetri, Hummuli, Karksi-Nuia, Kilingi-Nõmme, Rakvere, Keila, Kohtla, Kaarli, Raudtee tehaste tuletõrjekomando, Antsla ja Paide tuletõrjeseltsid. Liikmemaksuks määrati üks mark iga liikme pealt aastas. Juhatusse valiti Ado Birk, Oskar Allik, Jaan Toffelmann, Karl Jürmann, Aleksander Pirker, Jaan Kross, Friedrich Vahtmeister, Karl Lorenz ja Artur Väli.

Juhatus pidas samal päeval oma esimese koosoleku, kus ametid järgmiselt ära jaotati: esimees- Ado Birk; esimehe abid - Jaan Toffelmann ja Aleksander Pirker; sekretär - Artur

Väli; abid - Jaan Kross ja Karl Jürmann; laekur - Friedrich Vahtmeister; abid - Oskar Allik ja Karl Lorenz. (EÜTL 1929; EÜTL 1934; Vaarmann 1988; Vaarmann 1989; ETL 1998)

Liidu esimehed järgnevatel aastatel:

1919 – 1922 Ado Birk

1922 – 1926 Jaan Toffelmann

1926 – 1934 Aleksander Punga

1934 – 1941 Boris Melts

1941 – 1944 Karl Lorenz

1944 – 1950 Arnu Sork

3.4. Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu tegevus 1919-1950

Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu (edaspidi EÜTL) tegevusaja algus ei olnud eriti silmatorkav, kuid peagi koguti ennast: organisatsioon muutus järjest suuremaks ja tegevused mitmekülgsemaks. Esimese kolme aasta jooksul koostati ja trükiti tuletõrje seltsidele ühine põhikiri, arutati tuletõrje ajakirja väljaandmisega seotud küsimusi.

Ajakiri, mille nimeks pandi **Tuletõrje Teated**, hakkaski 1923. aastal ilmuma. Esimestel aastatel suudeti ajakirja välja anda 6-9 numbrit aastas, kus iga numbriga mahuks oli 16 lehekülge, mille sisu ja välimus olid tagasihoidlikud. Hiljem sai Eesti Tuletõrjest mahukas ja sisukas ajakiri ja seda võrreldi isegi maailma parimate tuletõrje ajakirjadega. Ajakirja teise numbriga esikaas on toodud käesoleva töö lisas 2.

Aastal **1922** asutati esimesed Eesti omad **tuletõrjega seotud aumärgid** - teenete eest tuletõrje alal hakati andma hoolsusmärke Kõrgeima hoolsusmärgi asutamine otsustati 21. novembril 1926 peakoosolekul, mille lõplik kava kinnitati 12. juunil 1927. Liidu aumärkide

kõrval autasustati vabatahtlikke tuletõrjujaid elupäästmise eest ka Punase Risti autasudega, mida hakati tuletõrjutele andma samuti aastast 1922. (Vaarmann 1988; EÜTL 1934)

3.4.1. Hans Maide – esimene erialase haridusega tuletõrjetöötaja Eesti Vabariigis

Hans Maide läks peale Eestis gümnaasiumi lõpetamist edasi õppima ainukesse Venemaa kooli, mis andis tuletõrje alal erihariduse. See oli Peterburi Tuletõrjetechnika kool. Selle kooli lõpetas ta 1910. aastal. 1911 määrati ta Saraatovi linna *brandmeistriks*, täites seal ka *brandmajori* kohustusi kuni 1919. aastani. Suurte segaduste ajal pöördus Hans Maide tagasi oma kodulinna Tartusse, jättes Venemaale maha kogu oma maise vara. 1921. aastal loodi Üleriiklise Tuletõrje Liidu juurde tuletõrjeinstruktori ametikoht. Hans Maide kolis Tallinna ja asus sellel kohal tööle. Ta hakkas juhendama tuletõrjeseltside tegevust, koostama õppematerjale ja koostama **Tuletõrjuja käsiraamatut**, mille esimene trükk ilmuski kaks aastat hiljem – **1923. aastal**. Hans Maide sai sellel ametikohal töötada vaid paar kuud, sest esimene erialaselt haritud mees vabadussõjajärgses Eestis oli nõutud ka kutselises tuletõrjes. Kutselises tuletõrjes sai temast komandjuhi abi, hiljem komandölem. Ta oli uuendusmeelne ja tehnilise taibuga mees, kelle nõuandeid võeti alati kuulda. Tema ajal tulid Tallinna tuletõrjesse hobuste asemel autod, ehitati uusi avaraid tuletõrjehooneid. Eesti tuletõrje juhtkonnas töötas Hans Maide kuni nõukogude okupatsiooni alguseni. Elutöö kaotamine murdis mehe maha neli päeva enne tema 60. sünnipäeva. (Kull 2004:223-225) Hans Maide panus Eesti tuletõrje arengusse on märkimisväärne ja seetõttu on Päästeamet sisse viinud iga-aastase **Hans Maide nimelise eristipendiumi** Sisekaitseakadeemia Päästekolledži parimale üliõpilasele.

3.4.2. EÜTL kui tuletõrjega seotud majandus- ja koolitustegevuse eestvedaja

1922. aastal loodi liidule keskladu, mille ülesandeks sai nii välis-, kui kodumaal toodetud kustutusvahendite turustamine tuletõrjeorganisatsioonidele. Kesklao osa tulekustutusvahendite soetamisel oli väga suur. Loodi kaubanduslikud sidemed välismaiste tulekustutusvahendeid tootvate ettevõtetega ja edendati ka tulekustutusvahendite tootmist kodumaal. Laos oli alati suur valik erinevaid tulekustutusvahendeid, mida seltsid said sealt siis, vastavalt rahakoti suurusele, muretseda.

Järgnevate aastate jooksul anti välja mitmeid tuletõrje õpperaamatuid ja nii tekkis tuletõrje organisatsioonidele oma erialane õppekirjandus. Tuletõrjajate kursustest hakati esimest korda rääkima aastal 1923. **1924. aasta 6. - 9. septembril toimuski esimene tuletõrje kursus**, millest võttis osa 83 tuletõrjajat. Peale selle korraldati veel kaks kahe-päevalist kursust, üks Rakveres ja teine Mustvees. Alates aastast 1925 hakati korraldama peameeste päevi ning seejärel tuletõrje alamastme pealikute lühikursusi, kes omakorda hakkasid reaaliikmetele õppuseid korraldama. Koostati vastavad õppekavad ja tuletõrjajatele viidi läbi katseid. (Vaarmann 1988; EÜTL 1934)

Tuletõrjajate tegevuse aktiveerimiseks ja elanikkonna tuletõrjealaste teadmiste täiendamiseks korraldati maakondlikke tuletõrjepäevi. Esimeseks taoliseks oli Järvamaa tuletõrjepäev 27. septembril 1924. aastal Paides Edaspidi hakati tuletõrjepäevi, kus räägiti kirikutes, koolides, kinodes, teatrites, seltsimajades ja avalikel üritustel tulekahjude tekkepõhjustest ja võimalustest nende ärahoidmiseks, korraldama üle Eesti. Näiteks lasi Rakvere Tuletõrje Ühing üheks taoliseks tulekaitsepäevaks trükkida tuhandeid lendlehti, millel oli kirjas 25 tulega ümberkäimise kohta käivat õpetlikku lauset. Rakke Tuletõrje Ühing aga kontrollis tuletõrjepäeval tehtud korjanduse käigus üle kõik korstnad ja märkis üles võimalikud veevõtukohad. Hiljem hakati tuletõrjepäevade asemel korraldama terveid tulekaitsenädalaid. (Vaarmann 1988; Pirker 1924)

Autori arvates võib eelkirjeldatud lugeda tänase päästealase ennetustöö eelkäijaks. Kuna ka täna seisneb päästealane ennetustegevus peamiselt inimeste seas tuleohutusalase teadlikkuse tõstmises, tuleohutute käitumisnormide propageerimises ja erinevate sootsiumigruppide tuleohutusalases harimises, siis tuleb tõdeda, et kuigi me räägime täna päästealasest ennetustööst kui päästeteenistuse uuest põhivaldkonnast, oleme me tegelikult vaid taastanud juba ammu tuntud vana traditsiooni, mis vahepealsetel okupatsiooniaastatel lihtsalt unarusse oli jäetud.

3.4.3. Esimene Eesti tuletõrje seadus

Kuna Eesti Vabariik oli väga noor, siis võib ka mõista, kui suur ja vastutusrikas ülesanne lasus Eesti tuletõrje seaduse eelnõu, mis 1922. aasta lõpul Riigikogule esitati, väljatöötajatel. Riigikogu valitsemisaja lõppemise tõttu jäi see aga vastu võtmata ja võeti uuesti päevakorda alles peale uue Riigikogu tööleasumist. (Pirker, A. 1923:23)

Kahjuks tegid aga nii Siseministerium kui Riigikogu eelnõus nii palju muudatusi, et lõpuks - **20. mail 1924. aastal** vastu võetud seadus oli küll esimeseks õigusaktiks, mis tuletõrjega seotud seadusandlusele Eesti Vabariigis aluse pani, kuid selle sisu ei rahuldanud enam tuletõrje organisatsioone ja juba järgmisel kongressil esitati Riigikogule ettepanek seaduse muutmiseks ja täiendamiseks. (Vaarmann 1988:90)

Nii uskumatu, kui see ka pole, tabas sarnane saatus ka päästeteenistuse seaduse vastuvõtmist, ainult et seda 21. sajandil, aastal 2008. Nimelt algatati päästeteenistuse seaduse eelnõu Vabariigi Valitsuse poolt juba 2006. aastal ja 2007. aastal võttis Riigikogu selle menetlusse, kuid enne Riigikogu Täiskogus seaduse eelnõu kolmandat lugemist läks Riigikogu laiali ja uus Riigikogu uus koosseis võttis selle vastu alles 31. jaanuaril 2008 aastal. Vastuvõetud seadus aga ei sisaldanud päästeteenistuja pensioni, töövõimetuspensionit,

lisatasu teenistusaastate eest jms, mida seaduse eelnõu väljatöötajad olid seadusesse plaaninud ja päästeteenistujad pikisilmi oodanud.

3.4.4. EÜTL populaarsuse kasv ja selle hääbumine nõukogude perioodi algusaastatel

Tänu EÜTLi aktiivsele tegevusele asutati Eesti Vabariigi eksisteerimise paarikümne aasta jooksul üha enam uusi tuletõrjeühinguid. Kasvas ühinguliikmete arv ja kustutusvahendite park. Kui 1920. aastal oli Eestis 57 tuletõrjeseltsi siis 1935. aastal oli neid juba 723. Edasiste tuletõrjeseaduste korrigeerimisel seati piirangud seltside arvukusele ja pandi enam rõhku organisatsioonilise töö ja väljaõppe kvaliteedile. Tuletõrjeseadusesse kirjutati sisse nõue, et iga omavalitsuse piirkonnas võib tegutseda ainult üks tuletõrjeühing.

Liidu järjest suuremaks kasvamisel hakkas tekkima küsimusi, kus naaberriikide kogemused abiks olid. Seetõttu tegi EÜTL koostööpartneritele 1925. aastal ettepaneku uuesti asutada Baltimaade Tuletõrje Liitude Liit, millest edaspidi palju kasu oli. (Vaarmann 1988:90-91)

1936. aastal nimetati 1919. aastal loodud Eesti Üleriiklik Tuletõrje Liit ümber **Eesti Vabatahtlikuks Tuletõrje Liiduks**. Järgmine nimemuutus toimus koos reorganiseerimisega 1945. aastal. Siis sai nimeks Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi (ENSV) Vabatahtliku Tuletõrje Ühing. 1957. aastal loodi uus organisatsioon nimega Eesti Vabariiklik Vabatahtliku Tuletõrje Ühing, mis 1981. aastal sai nimeks ENSV Tuletõrjeühing.

ENSV Rahvakomissaride Nõukogu 24.02.1945 määrusega kehtestati, et Eesti Üleriiklik Tuletõrje Liit tuleb reorganiseerida ENSV Vabatahtliku Tuletõrje Ühinguks. Alates sama aasta maikuust asuti ette valmistama ENSV Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu loomist. Sel eesmärgil viidi linnade ja valdade tuletõrje ühingutes läbi konverentsid, mille käigu uuendati juhtorganite koosseisud ja valiti vabariikliku konverentsi delegaadid. Sel ajal tegutses Eestis 268 tuletõrje ühingut 61 095 liikmega. Vormiliselt lõpetati Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu

ja Eesti Tuletõrje Korpuse tegevus ENSV Ministrite Nõukogu määrusega nr 011, 24.02.1950. Tegelikult oli likvideerimist ja sellega kaasnenud arreteerimisi alustatud Moskva näpunäidetel juba varem, ootamata ära, mil Eestis määrused valmis ja laiali saadetud saavad. Keelati tuletõrje vormiriiete kandmine, tuletõrjeõpikud hävitati. Enamus kinnis- ja vallavarast anti üle kolhoosidele või rajoonide kultuuriosakondadele. Suur osa varast jäi aga peremehetuks ja hävis. (Vaarmann 1988:136)

4. PÄÄSTEAMETI MOODUSTAMINE

ENSV Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu loomisest kuni tänase päevani on tänane päästeteenistus üle elanud palju muutusi ja ümberkorraldusi. Nõukogude-aegsest tuletõrjest käesolevas lõputöös lähemalt ei kirjutata. Selleks, et tänase päästeteenistuse loomiseni jõuda, tuleb kõigepealt kirjeldada Päästeameti kui valdkonna keskasutuse tekkelugu.

Eelmise sajandi kaheksakümnendate aastate lõpus eksisteeris nõukogude tuletõrjesüsteemis kaks iseseisvat tegevusvaldkonda – tuletõrje ja tsiviilkaitse koos oma keskasutustega.

Tuletõrjet juhtivaks struktuuriks Eestis oli Eesti NSV Siseministeeriumi Tuletõrje Valitsus, mis 1990. aastal nimetati ümber Siseministeeriumi Tuletõrjeametiks, säilitades siiski eelneva organisatsiooni ülesehituse ning tööpõhimõtted.

Tsiviilkaitsevaldkonnas tegutses Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehele alluv tsiviilkaitseüsteem, mille juhtivaks struktuuriks oli ENSV Tsiviilkaitse Staap, millele omakorda allusid rajoonide ning vabariikliku alluvusega linnade rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteede juures tegutsevad vastavad staabid. (Päästeameti tekkelugu 28.03.2008)

Ülaltoodust tulenevalt peame ka Päästeameti tekkeloos vaatlema kahte paralleelset arengulugu.

4.1. Tuletõrje reorganiseerimine päästeteenistuseks

1990. aasta lõpuks küpses otsus senine, enamasti sõjaväestatud tuletõrjeorganisatsioon reorganiseerida. Vabariigi Valitsuse 4. veebruari 1991. aasta määrusega nr 26 kinnitati Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjeameti põhimäärus. Vabariigi Valitsuse 5. veebruari 1991. aasta korraldusega nr 30-k kohustati Siseministeeriumi 10. veebruariks 1991 andma loodavale

Eesti Vabariigi Riiklikule Tuletõrjeametile 1. oktoobri 1990. aasta seisuga üle Siseministeeriumi koosseisus olev Tuletõrjeamet koos kõigi tema alluvuses olevate sõjaväestatud ja kutselise tuletõrje ning riikliku tuletõrjärelevalve allüksustega. Sama korraldusega kohustati Eesti Vabariigi Riiklikku Tuletõrjeametit andma kutselised tuletõrjemalevad ja sõjaväestatud tuletõrjeüksused üle maakondade ning vabariikliku alluvusega linnade valitsustele. Vabariigi Riikliku Tuletõrjeametit asus juhtima endise Siseministeeriumi koosseisus olnud Tuletõrjeameti peadirektor Ants Muna. Eesti Tuletõrjeameti reorganiseerimise lõpptähtajaks määrati 1. märts 1991. (Päästeamet:5)

4.2. Tsiviilkaitse reorganiseerimine päästeteenistuseks

Tsiviilkaitse süsteem, reorganiseerides oma täismilitaarset organisatsiooni ja saades ideid ka Rootsi kolleegidelt, otsustas oma tegevuse aluseid põhjalikult muuta. Selle otsuse tulemusena esitleti 22. oktoobril 1990 toimunud Eesti Vabariigi Valitsuse erakorraliste olukordade komisjoni istungil esialgset "Päästeteenistuse kontseptsiooni" projekti, mis kiideti põhimõtteliselt heaks. See oli **esimene dokument taasiseseisvunud Eestis, kus võeti kasutusele mõiste "päästeteenistus"**. Peale parandusi ja kooskõlastusi kinnitati "Eesti Vabariigi ühtse päästeteenistuse kontseptsioon" Vabariigi Valitsuse 4. detsembri 1991. aasta määrusega nr 256.

Lähtuvalt uutest põhimõtetest moodustati Tsiviilkaitse Staabi baasil Vabariigi Valitsuse 10. septembri 1991. aasta määrusega nr 175 Eesti Vabariigi Riiklik Päästeamet. Vabariigi Valitsuse 26. novembri 1991. aasta määrusega nr 241 "Eesti Vabariigi Riikliku Päästeameti põhimääruse kinnitamise ning Eesti Vabariigi tsiviilkaitse süsteemi reorganiseerimise eesaste abinõude kohta" nimetati tsiviilkaitse süsteem ümber kodanikukaitse süsteemiks. Eesti Vabariigi Riiklikku Päästeametit asus juhtima eelnevalt Tsiviilkaitse Staabi ülemana töötanud Harry Hein.

Samaaegselt juriidiliste muudatustega riiklikul tasandil toimus loomulikult ka üle- Eestiline aktiivne tegevus päästealase süsteemi loomiseks. Paraku kandus süsteemide paralleelsus edasi ka maakondadesse ja suurematesse linnadesse, kus paljudes kohtades tekkisid kõrvuti nii kohalikud tuletõrje- kui päästeametid. Kuna Tallinna linna tuletõrjel puudus oma juhtimisstruktuur, sest kõik sõjaväestatud tuletõrjekomandod allusid otse Tuletõrje Valitsusele, tekkis vajadus luua Tallinna linnale oma keskasutus. Selle tulemusena loodi 14. veebruaril 1992 Tallinna Tuletõrje- ja Päästeamet, kuhu siirdusid tööle paljud Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjeameti töötajad.

Peagi oli selge, et kodanikukaitse- ja tuletõrjestruktuurid peavad ühinema ning Vabariigi Valitsuse 25. mai 1992. aasta määrusega nr 159 "Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjeameti likvideerimise ja tema funktsioonide üleandmise kohta Eesti Vabariigi Riiklikule Päästeametile" tunnistati kehtetuks Vabariigi Valitsuse 4. veebruari 1991. aasta määrus nr 26 ja Vabariigi Valitsuse 26. novembri 1991. aasta määrus nr 241. Peale nimetatud määruse jõustumist moodustati Siseministeeriumi 3. juuni 1992. aasta käskkirjaga nr 63 komisjon Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjeameti funktsioonide, varade, vahendite, samuti Riikliku Tuletõrjeameti halduses olevate allüksuste Päästeametile üleandmise kohta. Selle käskkirja punktis 3 anti Päästeametile korraldus asuda uute ülesannete täitmisele alates 4. juulist 1992.

Seega moodustati **Päästeamet juriidilise isikuna 10. septembril 1991** tsiviilkaitsealaste, hiljem kodanikukaitsealaste ülesannete täitmiseks, kuid **Päästeamet praeguses mõistes moodustati 25. mail 1992**, kui ühendati kodanikukaitse ning tuletõrje- ja päästetööde tegemine.

Uuenenud ja ühtse Päästeameti peadirektoriks määrati Harry Hein, tema asetäitjateks, eelnevalt tsiviilkaitsealaste ja Eesti Vabariigi Riiklikus Päästeametis töötanud, Kalev Timberg ning Ants Rööp. Tuletõrje- ja päästeteenistuse ning erivarustuse valdkonnas määrati peadirektori asetäitjaks, eelnevalt Pärnu linna Tuletõrjeameti direktorina töötanud, Mati Raidma. Kahe ameti osakonnad ühendati ja kujundati valdkonniti ümber.

Esimene tööaasta kulges uue keskasutuse väljaarendamise tähe all. Nii kujunes 1993. aastaks kindel struktuur ja meeskond: Arendus- ja kaitseosakond (Ain Karafin), Koordinatsiooniosakond (Ilmar Tammearu), Informatsiooniosakond (Olev Loitme), Päästeüksuste osakond (Endel Saar), Tehnikaosakond (Arvo Merilind), Üldosakond (Rein Lauk), Majandusosakond (Gustav Massakas), Juhtimiskeskus (Jaak Must), Arvutuskeskus (Mare Tiirmaa), Sidetehniline grupp (Mardo Pajulaid), Tuletõrje ja Tehnilise Uurimise Laboratoorium (Robert Antropov), Automajand (Jüri Karro), Keskladu (Fridel Vilbiks) ja Kodanikukaitse Koolituskeskus (Illo-Mati Pilvet). (Päästeamet:5-6)

4.3. Seadusandliku baasi loomine päästevaldkonnale

Üheks tähtsamaks ülesandeks oli luua valdkonna tegevusele seadusandlik baas. Seaduste ja teiste õigusaktide eelnõude kokkukirjutamine algas 1990. aastal ja toimus, lähtuvalt eelpoolkirjeldatust, jällegi valdkonniti paralleelselt. Eesti Vabariigi Riiklik Tuletõrjeamet algatas tuletõrjeseaduse ning Eesti Vabariigi Riiklik Päästeamet kodanikukaitseaduse eelnõu koostamise. Eesti Vabariigi kodanikukaitseadus jõustus 3. juunil 1992 (seega isegi enne Eesti Vabariigi põhiseadust, mis jõustus alles 29. juulil 1992). Tuletõrjeseaduse eelnõu jõuti küll Siseministeriumile esitada, kuid seoses ametite reorganiseerimise ning funktsioonide laienemisega selle menetlemine peatati. Ühinenud Päästeamet sai ülesande koostada uus eelnõu, millega asus tegelema töögrupp Päästeameti tollase osakonnajuhataja Ain Karafini juhtimisel. 24. aprillil 1994 jõustus lõpuks ka tuletõrje- ja päästeseadus, mis andis seadusliku aluse Eesti tuletõrje- ja päästeteenistusele. Kodanikukaitseadusest sai läbi mitmete muudatuste ja paranduste hädaolukorraks valmisoleku seadus, mis jõustus 1. jaanuaril 2001 ning Tuletõrje- ja päästeseadusest sai 1994. aastal päästeseadus. Päästeteenistuse seadus, mis reguleerib praegu päästeteenistuse korraldamist ja päästeteenistujate õiguslikku seisundit, jõustus 1. märtsil 2008 aastal. (Päästeameti tekkelugu 28.03.2008; PÄTS)

5. PÄÄSTEAMET TÄNA

5.1. Struktuur

Tänaseks on olulisi muutusi läbi teinud Päästeameti struktuur kui ka uuenenud meeskond. Täna Päästeametit juhib peadirektorina Kalev Timberg, asetäitjad on, operatiivteenistuse ja häirekeskuste alal, Alo Tammsalu ja, kriisireguleerimise, järelevalve ning haldusalal, Ain Karafin. Päästeameti nõunikena töötavad avaliku halduse ja personalipoliitika alal Anne Martin ja õigusloome alal Maili Mark. Päästeameti struktuuriüksustena tegutsevad järgmised osakonnad ja bürood: tuleohutusjärelevalve osakond, päästetööde osakond, kriisireguleerimise osakond, ennetustöö osakond, personali ja asjaajamise büroo, rahandusbüroo, haldusbüroo, avalike suhete büroo, välissuhete büroo ja infotehnoloogia büroo. Päästeametile alluvad Häirekeskus, Demineerimiskeskus ja neli regionaalset päästekeskust (Päästeameti tekkelugu 28.03.2008)

Päästeameti peadirektorid:

Harry Hein 01.10.1991 – 17.10.2000

Mati Raidma 15.11.2000 – 31.10.2006

Kalev Timberg 01.11.2006 - tänaseni

Päästeameti peadirektori asetäitjad:

Ants Rööp 05.11.1991 – 16.05.1997

Kalev Timberg 02.12.1991 – 09.02.2000

Mati Raidma 06.07.1992 – 15.11.2000

Ain Karafin 16.02.2000 – tänaseni

Jaanus Vessart 23.11.2000 – 07.10.2002

Alo Tammsalu 04.11.2002 – tänaseni

5.2. Tegevusvaldkonnad päästealal täna

Päästeasutuste tegevus päästealal jaguneb kuude põhivaldkonda. 1) **Päästetööd** ehk inimeste elu, vara ja keskkonna kaitseks tehtavad tööd. Päästetöid teostavad 98 päästekomandot üle Eesti vastavalt väljasõidupiirkondadele. 2) **Õnnetusteade** **menetlemine** ehk hädaabinumbri 112 saabuvate õnnetusteade vastuvõtmine ja menetlemine ning päästemeeskondade ja kiirabibrigaadide saatmine sündmuskohale. 3) **Riiklik tuleohutusjärelevalve** ehk ohutu elukeskkonna loomine, inimeste teadlikkuse suurendamine, tuleohutusnõuete täitmise kontrollimine ja –rikkumiste menetlemine. 4) **Kriisireguleerimine** ehk hädaolukordade ennetamine, nendeks valmistumine ja lahendamine, samuti tagajärgede leevendamine ja taastamistööd. 5) **Ennetustöö** ehk elukeskkonna kujundamine, kus igapäevane loob ja väärtustab ohutust ja turvalisust, mis aitab vähendada õnnetuste ja nende läbi hukkunute ning vigastatute arvu ja kahjusid. 6) **Demineerimine** ehk plahvatusohtlike esemete otsimine varem koostatud kava alusel, plahvatusohtlike esemete hävitamine, pommiähvarduste ja pommikahtluste kontroll, pommitehniline kontroll ning plahvatusjärgne tegevus. (Päästeala valdkonnad 29.03.2008)

5.3. Päästeteenistuse missioon

Päästeteenistuse missioon on sõnastatud ja avalikustatud dokumendis “Päästeteenistuse arengukava 2005 – 2009”.

Päästeteenistus on turvalise elukeskkonna kujundaja ning operatiivne ja professionaalne abistaja õnnetuste korral.

Missiooni viiakse ellu järgmiste tegevuste kaudu: inimeste teavitamine ning koolituste läbiviimine ümbritsevate ohtude ja õnnetuste ennetamise, samuti toimunud õnnetuste korral õige tegutsemise võimaluste kohta; ühtse hädaabinumbri 112 toimimise tagamine; päästeasutuste valmisoleku ning kiire ja professionaalse õnnetustele reageerimise tagamine;

päästeteenistuste koostöö arendamine; olemasolevate ressursside otstarbekas ja sihipärane kasutamine; juhtimistasandite optimeerimine ja organisatsiooni arendamine tulenevalt välis- ja sisekeskkonna muutustest. (Martin 30.03.2008)

5.4. Päästeteenistuse visioon

Päästeteenistuse visioon on sõnastatud ja avalikustatud dokumendis “Päästeteenistuse arengukava 2005 – 2009”.

Päästeteenistus on õnnetustele operatiivselt ja professionaalselt reageeriv ühtne riiklik süsteem, mis on avalikkuse poolt kõrgelt hinnatud ning mida toetab kolmanda sektori organisatsioonide tegevus.

Päästeteenistus on ennetustööle suunatud organisatsioon ning vastavate tegevuste tulemusel on elukeskkond muutunud ohutumaks – ühiskond on teadlik ümbritsevatest ohtudest ja inimesed käituvad ohte ennetavalt ning kaaskodanikke toetavalt, õnnetustes hukkunud inimeste arv väheneb aastate lõikes. Päästeteenistus on kõrgelt hinnatud koostööpartner kõikidele asutustele ja organisatsioonidele Eestis ning rahvusvahelisel tasandil. (Martin 30.03.2008)

5.5. Eestis tänapäeval päästealal tegutsevad vabatahtlikud organisatsioonid

Praegusel ajal tegutseb Eestis 60-70 vabatahtlikku tuletõrje ühingut või seltsi. Ühtne keskorganisatsioon puudub. Eesti Tuletõrjeliitu kuulub vaid väike osa kogu Eestis tegutsevatest organisatsioonidest. Enamus tuletõrje seltsidest ja ühingutest on mittetulundusühingud, kelle tegevusvaldkondadeks on päästetöödel osalemine, päästealane ennetustöö, tuletõrje ajaloo säilitamine ja eksponeerimine, tuletõrjesport, korstnapühkimine ja muude teenuste pakkumine ning osutamine. Paljud teevad aktiivset koostööd päästeasutustega, osalevad Päästeameti poolt korraldataval projektikonkursil ja Priitahtlike

pritsimeeste foorumil. Endisaegne organisatsioonikultuur pole õnneks tänaseks veel täiesti ununenud. Tegutsevad mõned puhkpilliorkestrid, näiteringid, peetakse võistlusi, juubeleid ja pidusid, mida aeg-ajalt ilmestavad ka endisaegset hiilgust meenutavad rongkäigud.

KOKKUVÕTE

Käesolevas lõputöös on toodud Eesti organiseeritud tuletõrje lühike arengulugu. Töö ülesandeks oli välja selgitada, kas Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu loomist võib pidada organiseeritud tuletõrje algusajaks, kuidas organiseerumiseni jõuti, kuidas ja kelle poolt seda tehti, kuidas edasi tegutseti ning kuidas on see mõjutanud tulega võitlemist tänasel päeval. Lõputöö eesmärgiks oli luua ülevaatlilik ja kommentaaride ning järeldestega varustatud materjal, mis loob tervikpildi Eesti tuletõrje ja päästeteenistuse arenguloost selle algusaastatest kuni tänapäevani, jättes käsitlemata Nõukogude Eesti perioodi.

Lõputöös on kirjeldatud ja faktoloogiaga ilmestatud tuletõrje eellugu, analüüsitud vabatahtlike tuletõrjeorganisatsioonide loomisega seotud protsesse ja nende ühinemist 1919. aastal, kuna leiti, et tuletõrjel on vaja ühtset juhtimist. Eelkirjeldatu päädis Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu loomisega.

Siinkohal leiab autor, et täiesti õigustatult saame väita, et 1919. aastal toimunud EÜTLi kongressi saab pidada Eesti organiseeritud tuletõrje sünniks. Samuti leiab autor, et seda tähtpäeva on, võttes arvesse kõiki eelnevas töös kirjeldatud sündmusi, toodud argumente ja järgides ajaloolist järjepidevust, õigustatud oma tähtpäevana tähistama nii tänane Eesti (kutseline) päästeteenistus, kui ka praegu päästealal tegutsevad vabatahtlikud organisatsioonid.

Lõputöö annab vastuse küsimusele, miks oli Eestile vaja organiseeritud tuletõrjet ja kuidas selleni jõuti. Samuti on ära toodud mõnede päästealale oluliste organisatsiooni tähistavate sümbolite tekkelooline taust ja antud ülevaade mõnedest tegevustest, mis on tänaseni säilinud olulise osana ühtsest organisatsioonikultuurist.

Selle Sisekaitseakadeemia Päästekolledži lõputööga sai antud vaid lühike ülevaade Eesti tuletõrje arenguloost. Kahtlemata on veel märkimisväärne hulk olulist ja tähelepanuväärset asjakohast materjali, mida tuleks veel uurida ja järeltulevatele põlvedele säilitada.

Käesoleva töö autor teeb ettepaneku, et Sisekaitseakadeemia Päästekolledžis jätkataks ka järgnevatel aastatel algatust kirjutada lõputöö tuletõrje ja päästeala ajaloo teemadel.

„Jumala auks, ligimese kaitseks!”

SUMMARY

A brief development story of the Estonian organized firefighting

This thesis is written in Estonian and it consists of 49 pages including annexes. The resume is written in English. Different archive materials, chronics, celebration albums of fire departments, legislations, books in Estonian, magazines, newspaper articles and Internet resources were used in writing this research.

The research object is organised fire department development story in Estonia starting from the beginning until today, including the thematic historical retrospect of the Middle Ages.

The main objective of this research is to collocate compendious and generalized material with conclusions that would give information to the reader about important events and facts in the development story of Estonian fire department and lifesaving service.

The task for this research was to figure out whether the creation of Estonian National Fire Department Union in 1919 could be considered as the birth of organised fire department in Estonia. Also, why and how the organisation was reached, whose initiative it was, how the following work was organised and how it has influenced today's work in the field of fire fighting.

Since there will be the 90th anniversary of organised Estonian fire-department in 2009 but until today the consistent overview in chronological order according to the history about the development of the organisation that has led to the Estonian lifesaving service hasn't been created, the relevance for this kind of research is evident. In addition, 200 years ago this year the oldest and still extant fire engine was brought to Estonia which is another important anniversary.

The novelty of this research is that there have never been any researches written about fire-department's history at Estonian Public Service Academy before. And also there haven't been any modern day researches published recently that would give a generalized overview of the story behind the development of Estonian fire department and lifesaving service.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Alma Mater Firefigting tutvustus. <http://www.amff.ee/tutvustus/tutvustus.htm>
29.04.2008
2. Antiigileksikon 1985 Tallinn: Valgus
3. Eesti Tuletõrjeliit. 1998 Eesti Tuletõrjeliidu kroonika alates 1991. aastast. Tallinn
4. Eesti Üleriikline Tuletõrje Liit. 1929 Juubeli album. Tallinn: Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu kirjastus
5. Eesti Üleriiklik Tuletõrje Liit. 1934 15. Juubelialbum. Tallinn: Kiirtrükk
6. Kull, B. 2004 „Kepp mul käes ja mantel üle õla...”. Valga: AS Litero
7. Kuusalu valla sümbolika. <http://www.kuusalu.ee/index/yldandmed/symbolika>
14.05.2008
8. Luht, A. 1939 Eesti Tuletõrje nr 8. Tallinn: Kiirtrükk
9. Martin, A Päästeteenistuse missioon ja visioon. <http://www.rescue.ee/4082>
30.03.2008
10. Martin, A. Tuletõrjajate hümn. <http://www.rescue.ee/1459> 14.04.2008
11. Olvet, T. Tuletõrjemuseum on sunnitud oma majast ära kolima.
<http://www.tarbija24.ee/010906/esileht/siseuudised/tallinn/215915.php> 01.09.2006
12. Paide Tuletõrjeühing. 1983 Paide Tuletõrjeühingu kroonika. Paide
13. Parmask, P. J. 1995 Eesti tuletõrje ja tsiviilkaitse. Tallinn: AS Kupar
14. Pirker, A 1923 Tuletõrje Teated nr 2. Rakvere: Üleriikline Tuletõrje Liit
15. Pirker, A 1924 Tuletõrje Teated nr 12 Rakvere: Üleriikline Tuletõrje Liit
16. Pärnu Tuletõrjeühing <http://www.hot.ee/tuletorje/teenused.htm> 03.05.2008
17. Pärnu Vabatahtliku Tuletõrje Selts. 1926 Juubelialbum. Pärnu: Kultuur
18. Päästeala valdkonnad <http://www.rescue.ee/95> 29.03.2008
19. Päästeamet 2004 Eesti Päästeteenistus. Aastad 1990 – 2004. Tallinn Ajakirjade Kirjastus
20. Päästeameti tekkelugu. <http://www.rescue.ee/661> 28.03.2008
21. Päästeteenistuse seadus. 01.03.2008. - RTI, 15.02.2008, 8, 57
22. Sork, A. 1934 Eesti Tuletõrje nr 10. Tallinn: Kiirtrükk

23. St Barbara http://www.hot.ee/ikoonimaal/index_files/page0019.htm 13.05.2008
24. Tallinna kirjastuse kooperatiiv. 1940 Eesti Tuletõrje Leksikon. Tallinn
25. Tallinna Tuletõrje Ühing. 1975 Võitluses leekidega. Tallinn: Eesti Raamat
26. Tallinna Vabatahtlik Tuletõrje Ühing. 1937 Tallinna Vabatahtlik Tuletõrje Ühing 75. Tallinn
27. Tammepuu, O. 2003. Jumala auks, ligimese kaitseks, pühakute abiga – Häire 112, 1/2
28. Tartu Tuletõrjeühingust. <http://www.tuleohutus24.ee/index.php/page,yhing>
29.04.2008
29. Vaarmann, J. 1988 Rinnutsi leekidega. Tallinn: Valgus
30. Vaarmann, J. 1989 Eesti NSV Tuletõrjeühing. 70 aastat asutamisest. Tallinn: Valgus

LISA 1 TULETÕRJUJATE HÜMN

Eesti Tuletõrjajate hümn loodi 1912. aastal Tallinna Tuletõrjeühingu 50. aastapäevaks. Originaali saksakeelsed sõnad kirjutas arhitekt O. von Schott, kes palus tuntud näitlejal Paul Pinnal tõlkida see eesti keelde. Heliloojaks oli Friedrich von Nottbeck. Esmakordselt kanti hümn meeskvarteti poolt, siis küll saksa keeles, ette Tallinnas IX Balti tuletõrjajate päevadel. Kohaletunud tuletõrjajate seas tekitas see suurt vaimustust. Seejärel said kõik kooslijad, kasutades neile kätte antud laululehti, hümn kaasa laulda, neid saatis orkester A. Liipa juhatusel. Tallinna Vabatahtliku Tuletõrjeühingu juubelialbumi andmetel aplodeeriti hümn sõnade ja viisi autoritele, kes mõlemad kohal viibisid, kaua. Hiljem võeti Eesti Tuletõrjajate hümn kasutusele kõigis Baltimaade tuletõrjeseltsides. (Tallinna VTÜ 1937:63-64).

Tallinna Tuletõrjeühingu 140. aastapäeva tähistamise kavandamisel tekkis Tallinna Tuletõrjeühingu Puhkpilliorkestri dirigent Vello Loognal ja muusikakrahv Hubert Rooheinal idee 90 aasta vanune, omal ajal rahva seas populaarne, ent okupatsioonivõimude poolt ära põlatud hümn taas kasutusele võtta. Hümn uue versiooni sõnad kaasajastas luuletaja Ott Arder, orkestratsiooni tegi Heino Pille. Uues kuues hümn tuli esmakordselt taas ettekandele 2002. aasta 17. märtsil Tallinna Tuletõrjemajas Tallinna Tuletõrjeühingu Puhkpilliorkestri ja segakoori "Sõprus" esituses. Hümn on salvestatud samade esitajate poolt ka CD-plaadile. Tuletõrjajate hümn on põhistatud Päästeameti peadirektori 26. augusti 2002. a käskkirjaga nr 80 "Tuletõrjajate hümn kinnitamine". Hümn kolmas salm on mõeldud leina- ja matusetalituseks. (Martin 14.04.2008)

Tuletõrjajate hünni sõnad:

Vasksarvede hüüd ja kuulda abikaja
Kus näeb kahjutuld viib kiirelt me sõit
Nüüd ülesse maast, meid nüüd sinna on vaja,
Et ligimest päästa peab jääma meil võit.

Taas püsti meie lipp on tulemöllu sees
Ja lipukiri seismas on silmade ees.
Hüüd julgustab meid tunnil tähtsamal:
Kõik Jumala auks, abiks ligemal.

Ei meelita risk, ei miski oma kasu,
meil tagasiteed ei leekide eest
Suur on meie rõõm, see on me ainus tasu
Kui päästa saab õnnetu leekide seest.

Ei hooli meie muust – kui kustutama peab! –
Heast lootusest on tulvil me üksmeelsed read.
Hüüd julgustab meid tunnil tähtsamal:
Kõik Jumala auks, abiks ligemal.

Meid varitseb surm, on tuld, mis ohvreid nõuab
ja vapramaid riisub vaprate seast.
Nüüd andkem sel au, kes surma rüppe langend
ja läikivad kiivrid me tõstame peast.

See mullavaiba all nüüd rahu puhaku,
Kel võitlemine viimne lõppenud ju
Hüüd julgustab meid tunnil tähtsamal –
Kõik Jumala auks, abiks ligemal!

LISA 2 AJAKIRJA TULETÕRJE TEATED ESIKAAS

Tuletõrje Teated

Üleriiklise Tuletõrje Liidu väljaanne.

Nr. 2

Mai—Juuni 1923

Nr. 2

Ilmub tarwiduse järele.

Sis u: Liidu Juhatus e ringkirjad: 1) Telefoni tarvitamine, 2) Punase Risti aumärkide, 3) tuletõrje kongressi ja Liidu peakoosoleku, 4) tuletõrje näituse, 5) aruannete 6) Hoolsusmärkide andmise ja 7) sõidu hinnaalanduse kohta. Liidu juhatus e otsused. Tuletõrje seaduse kawa ühes seletustega. Kongressi kokukord. Lühikesed teated.

Liidu Juhatus — Tallinn, Pritsimajas.

Toimetus — ajutiselt Rakweres

Esimene Eesti üleriikline tuletõrjajate kongress Tallinnas 6. ja 7. septembril 1919. a.